

boek- besprekingen

Addie Gerritsen TAAL VOOR ALLEDAG

De tekst op de achterflap van het proefschrift *Taal voor alledag* begint met: 'Hoe goed zijn leerlingen die aan het einde van de leerplicht het volledig dagonderwijs verlaten, voorbereid op het taalgebruik, dat in het dagelijks leven van belang is?' Deze vraagstelling geeft niet duidelijk weer waar het boek over gaat. Uit hoofdstuk 1 blijkt, dat de studie meer gaat over doelstellingen, gestelde doelen of nog te stellen doelen, dan over leerstof, didactiek, leermiddelen of andere zaken die bij het les geven komen kijken. Nadenken en discussiëren over doelstellingen is natuurlijk van het grootste belang. Volgens het leerplan voor de Rijksscholen (1975) moet 'het onderwijs in de moedertaal (...) gericht zijn op het vergroten van de taalvaardigheid en het aanbrengen van kennis en begrip van taalkundige en literaire verschijnselen'. Terecht constateert Blok, dat deze formulering wel erg ruim is en veel te algemeen om mee te werken. Ze suggereert een overeenstemming, die er niet blijkt te zijn zodra de doelstellingen preciezer worden geformuleerd. Blok verwijst in dit verband naar kwesties waarover docenten en vakdidactici zich druk hebben gemaakt, als: taalbeschouwingsonderwijs, normaal-functioneel onderwijs en het opstel. Het wetenschappelijk onderzoek kan geen doelstellingen

vaststellen voor het onderwijsveld. Wel kunnen onderzoekers steun verlenen bij het verduidelijken van doelstellingen, de haalbaarheid ervan onderzoeken en bij de evaluatie van doelstellingen.

Hoofdstuk 2 bevat een analyse van het begrip 'functionele taalvaardigheid'. Daarbij gaat het om het opbouwen van een gezamenlijk kennisbestand. Blok geeft ook zijn eigen opvatting over taalvaardigheid: 'als ik het over iemands taalvaardigheid heb, dan heb ik het over de mate waarin iemands taalprogramma effectief is'. Elk woord in deze definitie krijgt een toelichting. Zo verstaat Blok onder *taalprogramma*: 'een verzameling regels die in de geest of fysiologisch in het centrale zenuwstelsel opgeslagen zijn'.

Hoofdstuk 3 handelt over alledaagse taalgebruikssituaties. Alledaags zijn die situaties, waar bijna iedere lbo- of mavo-abituriënt mee in aanraking kan komen. Om dergelijke taalgebruikssituaties op het spoor te komen, is er een enquête gehouden onder oud-leerlingen. Een voorlopige inventarisatie van 113 alledaagse taalgebruikssituaties is als bijlage opgenomen. De rapportages zijn niet in de studie opgenomen; er wordt naar verwezen. De proefpeiling is wel uitvoerig beschreven.

In hoofdstuk 4 geeft Blok een verantwoordings van het tot stand komen en de validiteit van het toetsinstrument. Onder andere 'De Groot' wordt hiervoor weer uit de kast gehaald. Bij begripsvaliditeit gaat het om de vraag, in hoeverre de scores op de taalproeven kunnen worden opgevat als een representatie van de functionele taalvaardigheid van leerlingen. Het aardige is, dat alle *ins* en *outs* worden genoemd, dus ook als er nog geen duidelijkheid bestaat over de resultaten of waar er nog problemen zijn met betrekking tot de begripsvaliditeit. Maar Blok schrijft opgewekt, dat dit onderzoek in één opzicht een stap in de goede richting is: alle schalen blijken homogeen te zijn in de beoogde leerlingenpopulatie. Daarom acht hij de schalen een goed uitgangspunt voor een verder gaande analyse van die begripsvaliditeit.

Uiteindelijk zijn zeven taalgebruikssituaties geselecteerd: een brief schrijven, aantekeningen maken, een lange handleiding lezen, het lezen van formulieren, het algemene nieuws in de krant lezen, informatie opzoeken, luisteren (en kijken) naar een informatief programma. Voor mij is hoofdstuk 5 wel het aardigste

deel van het verslag, omdat ik zelf heb meegedaan aan het deelonderzoek dat de verwachtingen van docenten ten opzichte van de leerlingen naging. De beoordelaars waren gerecruiteerd uit zeven geledingen die bij doelstelling-vraagstukken betrokken zijn, bijvoorbeeld docenten (Ihno, Ito, mavo), vakdidactici, ouders, beleidsmakers en vertegenwoordigers uit opleidingen en bedrijfsleven. Aan ieder van hen werd gevraagd te 'voorspellen' hoe de leerlingen zouden scoren. Volgens het deelonderzoek waren de verwachtingen over het algemeen hoger dan de werkelijke prestaties van de leerlingen. Dat verleidt de onderzoeker tot de opmerking, dat veel onderwijsgeevenden niet zo'n goed beeld schijnen te hebben van de prestaties van hun leerlingen. Ik zou hem dat niet graag nazeggen.

Het laatste hoofdstuk heeft als titel 'Discussie'. Blok vat de voorgaande hoofdstukken nog eens samen en geeft enkele kanttekeningen, zoals:

- Er zijn zeer veel andere 'alledaagse' taken die aan de leerlingen voorgelegd hadden kunnen worden. Die kleine dekkingsomvang is op zich geen reden de resultaten minder serieus te nemen. Het is algemeen bekend dat uit kleine steekproeven valide informatie gehaald kan worden over veel omvangrijker populaties.

- De steekproeven zijn wel te klein voor een nauwkeurige schatting van wat leerlingen kunnen.

Tot slot geeft Blok aan, voor wie dit onderzoek van belang kan zijn: leerlingen/ouders,

docenten/onderwijsverzorger en de overheid (als beleidsmaker). Blok refereert aan de discussie over de basisvorming en, daaraan gekoppeld, de kwestie van de basis-eindtermen. Hoewel hij een aantal belangrijke opmerkingen maakt over de vaststelling van die eindtermen, krijg ik toch de indruk dat hij er niet omheen wil. (Deze discussie moet binnen de VON overigens nog gevoerd worden.)

Het is de vraag in hoeverre dergelijk onderzoek een reëel beeld geeft. De opdrachten zijn nogal willekeurig, net als de gekozen leerlingengroepen.

De vraag naar de voorbereiding van de leerling (zie het begin van deze bespreking) valt niet met dit onderzoek te beantwoorden. Ik denk dat de resultaten die de peiling opleverde, niet te danken of te wijten zijn aan een slechte voorbereiding, want tussen de resultaten van de peiling en de voorbereiding zit nog altijd de leerling, en dat is zeker geen constante factor. In het boek wordt het verband tussen die twee niet gelegd.

De wetenschappelijkheid van Bloks onderzoek lijkt een zwaarder gewicht te krijgen dan de inhoud ervan, getuige bijvoorbeeld de talloze verwijzingen naar andere studies.

H. Blok *Taal voor alledag. Feiten en meningen over het taalgebruik van Lbo- en Mavo-leerlingen in alledaagse situaties*

's-Gravenhage, Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs, 1987.

Wim Ruitenbeek NATUURLIJK LEERT EEN KIND LEZEN

Natuurlijk leert een kind lezen is een bundel opstellen over vernieuwende manieren van lezen leren in de eerste jaren van de basisschool. Het is een poging t.b.v. de nascholing 'speerpunt lezen' informatie bijeen te brengen over leesmethodieken die een alternatief kunnen vormen voor de traditionele klassikale methoden. De belangrijkste uitgangspunten bij de keuze van de artikelen waren:

- dat de auteurs leesonderwijs moesten zien

als meer dan het leren van een reeks technieken. Lezen doe je omdat je het leuk vindt of omdat je iets te weten wilt komen en dat zou vanaf het allereerste begin in het onderwijs voorop moeten staan;

- daarbij moet het onderwijs uitgaan van de taal van de kinderen zelf;

- het leesonderwijs moet rekening houden met verschillen in het ontwikkelingsniveau van de kinderen. Ze moeten leren lezen als ze er